

Saksnummer	Utvalg/komite	Dato
215/2024	Fylkesrådet	25.06.2024

Høring - Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø

Sammendrag

Nordland fylkeskommune har mottatt på høring *Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljøer* fra Riksantikvaren. Dette er en strategi som beskriver hvordan «landbrukets kulturmiljøer» skal ses i sammenheng og hvordan innsatsen for å ta vare på kulturmiljøene kan struktureres.

Fylkesrådet i Nordland mener *Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljøer* er et godt verktøy for å koordinere og strukturere innsatsen på kulturmiljøfeltet. Det er imidlertid uheldig at dokumentet ikke omhandler fremtidig tilskuddsforvaltning eller beskriver sommerfjøset som en viktig bygning under *Deltema 1 – Bygninger i jordbruket*.

Bakgrunn

I tråd med Melding St. 16 (2019-2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*, skal arbeidet med bevaring av kulturminner, kulturmiljø og landskap videreutvikles med fokus på engasjement, bærekraft og mangfold. Riksantikvaren har fått i oppdrag fra Miljødepartementet å utarbeide nye bevaringsstrategier i samarbeid med de ulike forvaltningsnivåene, fagmiljøet og andre relevante aktører.

Bevaringsstrategiene sitt formål er å bidra til vern og bruk av prioriterte kulturmiljø. Videre skal de strukturere innsatsen mot de nye målene i kulturmiljøpolitikken ved å koordinere virkemidlene og legge til rette for at kulturmiljøet blir en ressurs i samfunnsutviklingen. Bevaringsstrategien for landbrukets kulturmiljø skal bidra til at et større mangfold av kulturmiljøene i landbruksområdene blir tatt vare på, tatt i bruk og sett på som en ressurs i samfunnsutviklingen.

Riksantikvaren fullførte i 2023 et overordnet rammeverk for bevaringsstrategiene. Dette rammeverket var på høring i 2022 og Nordland fylkeskommune utalte seg da i saken. Rammeverket sikrer en felles oppbygging av de kommende bevaringsstrategiene, som gir lik struktur og oppbygging med tema, deltema og innsatsområde.

Fylkestinget vedtok i FT-sak176-2022 *Riksantikvarens overordnede bevaringsstrategi* til å være et godt rammeverk som kan bidra til å nå de nasjonale målene innen kulturmiljøfeltet og som vil understreke at kulturmiljø bidrar til å fremme en positiv og bærekraftig samfunnsutvikling. Fylkestinget kommenterte også den gangen at høringsdokumentet burde ha omtalt framtidig tilskuddsforvaltning til kulturminner og kulturmiljø.

Underordnet dette rammeverket fra 2023 skal det utarbeides tematiske bevaringsstrategier. Mål for 2024 er å ferdigstille bevaringsstrategier for «kystens kulturmiljø» og for «landbrukets

kulturmiljø». I tillegg til disse er det planlagt å utarbeide følgende tematiske bevaringsstrategier:

- Sirkulærøkonomi og ombruk
- Kulturmiljø i byer og steder
- Fellesskapets kulturmiljø
- Kulturmiljø fra næring, handel, industri og infrastruktur.

Bevaringsstrategiene er uttrykk for en faglig dreining i kulturmiljøforvaltningen. De tidligere bevaringsprogrammene hadde først og fremst fokus på tilstand, ivaretagelse og istandsetting av det enkelte kulturminne. Bevaringsstrategiene balanserer vern og utvikling, og skal svare ut kulturmiljøpolitiske mål som engasjement, bærekraft og mangfold. Fredning etter kulturminneloven er fremdeles det viktigste virkemiddelet kulturmiljøforvaltningen har for å sikre nasjonalt viktige kulturminner, kulturmiljø og landskap. Fokuset er likevel endret fra verdien av det enkelte kulturminnet til kulturmiljøet som samfunnsressurs. Som en konsekvens av målet om mangfold og en generell demokratiserende tendens i forvaltningen, åpner bevaringsstrategiene for et regionalt og lokalt handlingsrom både i henhold til hva som skal bevares, mål med bevaringen, strategier og virkemiddel. Riksantikvaren skriver i rammeverket at *«Bevaringsstrategiene skal i større grad enn tidligere ta høyde for at det finnes mange ulike måter å ta vare på mangfoldet av kulturmiljø på»*.

Videre legger bevaringsstrategiene stor vekt på samhandling mellom aktørene på feltet, og på strukturert, samordnet og organisert innsats og verkemiddelbruk. Riksantikvaren skriver i forslaget til *Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø*: *«De nasjonale målene om engasjement, bærekraft og mangfold skal nås gjennom gode prosesser for bevaring og bærekraftig bruk av kulturmiljø. Dette skal gjøres ved økt samhandling og medvirkning, og ved koordinert bruk av juridiske og andre virkemidler.»*

I forslaget til *Landbrukets kulturmiljø* er det overordnede målet at landbrukets kulturmiljø blir bevart og tatt i bruk som ressurs i samfunnsutviklingen. Det blir presisert at bevaring, bruk og utvikling må sees i sammenheng. Det blir lagt vekt på:

- Samarbeid mellom landbruket og kulturmiljøforvaltningen
- Motiverte og kompetente eiere og brukere
- At et aktivt landbruk er en forutsetning for å kunne ta vare på mangfoldet av kulturmiljøverdier.

Strategien løfter fram fire deltema:

1. Bygninger i landbruket med vekt på den førindustrielle gårdens bygninger, enhetslåven og stølsbygninger.
2. Jordbrukslandskapet med vekt på kulturlandskap og arkeologiske kulturminner i jordbrukslandskapet.
3. Kulturmiljø i skogen med vekt på skogbrukets kulturmiljø, arkeologiske kulturminner og

skogdrift og kvalitetsvirke.

4. Kulturmiljø etter reindrift med vekt på tamreindrift.

Problemstilling

Riksantikvaren ønsker særlig tilbakemelding på:

1. **Avgrensning**

I hvilken grad er avgrensningen egnet til å favne de viktigste behovene og utfordringene knyttet til bevaring og bruk av landbrukets kulturmiljø?

2. **Deltemaer**

Er de foreslåtte deltemaene egnet til å spisse innsatsen mot de riktige områdene innenfor landbrukets kulturmiljø? Har de foreslåtte deltemaene det riktige innholdet og de rette prioriteringene? Er det visse kulturmiljø som bør vektlegges mer innenfor de enkelte deltemaene? Hvilke problemstillinger bør prioriteres?

Drøfting

1. **Avgrensninger**

Strategien gjør på en god måte rede for et utfordringsbilde for landbrukets kulturmiljø som også treffer de utfordringene kulturmiljøvernet i Nordland står i. Økonomiske og strukturelle samfunnsendringer, klima, informasjon og kunnskap truer kulturmiljøene.

Avgrensningene som det legges opp til i strategien omfatter i hovedsak den materielle kulturarven, den delen av landbruket som omfatter de fysiske sporene etter menneskers bruk av naturen og landskapet. Videre påpekes det at den immaterielle kulturarven som kompetanse på tradisjonelt håndverk, materialkunnskap og kunnskap om drift og skjøtsel er viktige aspekter som er nødvendig og ha med for å kunne nå målene i strategien.

Riksantikvaren definerer den førindustrielle gården til å være tiden før det store hamskiftet på slutten av 1800 tallet. Det kan i noen sammenhenger være utfordrende med denne avgrensningen, siden mange av bygningene som her defineres var i bruk i lang tid etter dette århundret.

2. **Deltema**

De fire deltemaene som løftes frem er relevante og dekker de viktigste utfordringene ved landbrukets kulturmiljø. I deltema 1 om «Bygninger i jordbruket» er det den førindustrielle gårdens bygninger, enhetslåven og seterbygningene som løftes frem.

Blant de bygningene som blir trukket frem som viktige i den førindustrielle gården mangler likevel sommerfjøset som en sentral bygning. Sommerfjøset som en mellomstasjon mellom gården og seteren, sikret maksimal utnyttelse av beiteressursene. De er ofte små, enkle og delvis bortgjemte bygninger. Sommerfjøset har i dag sjelden gjenbruksverdi og står derfor i fare for å forsvinne.

Fylkesrådets vurdering

Fylkesråden mener utkast til *Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø* løfter frem de viktigste utfordringene og innsatsområdene for en god og balansert bevaring og utvikling av landbrukets kulturmiljø. I det førindustrielle landbruket i Nordland var sommerfjøsset som lå i utkanten av gården, en viktig bygning som gjorde det mulig å utnytte ressursene rundt gården på en god måte. Fylkesråden mener derfor strategien burde løfte frem sommerfjøsset i avsnittet *Den førindustrielle gårdens bygninger*.

Bevaringsstrategien legger vekt på koordinering av virkemidler og samhandling mellom alle aktørene i innenfor kulturmiljøfeltet og andre relevante parter. Fylkesråden mener dette er gode signaler på hvordan forvaltningen må tenke i årene som kommer. Fylkesråden ser også at strategien her har en svakhet. Den burde sagt noe om fremtidig tilskuddsforvaltning til kulturminner og kulturmiljø. Dette var også kommentert av Nordland fylkesting i høringsuttalelsen til rammeverket for bevaringsstrategiene som var på høring i 2022, samt i høringsuttalelsen til *Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljø* som var på høring i april i 2024.

Fylkesråden vil til slutt rose Riksantikvaren for måten man i strategien legger opp til å aktualisere kulturmiljøene som en relevant og viktig del av samfunnsutviklingen. Fylkesråden syns også det er bra at Riksantikvaren i arbeidet med strategien jobber for å ivareta de samiske interessene, og at man har et eget innsatsområde som omhandler urfolk og nasjonale minoriteter.

Medvirkning

Saken har verken direkte eller indirekte konsekvenser for barn og unge, eldre eller personer med funksjonsnedsettelse.

Konsekvenser

Økonomiske og personellmessige konsekvenser

Saken har ingen økonomisk eller personellmessige konsekvenser for Nordland fylkeskommune. Saken har heller ingen konsekvenser for likestilling, miljø/klima, folkehelse, universell utforming, bygningsmessige forhold, samfunnsansvar ved anskaffelser eller andre relevante forhold.

Vedtakskompetanse

Det vises til Fylkesting-sak 31/2020 – Reglement for delegering av myndighet fra fylkestinget, hvor det i pkt. 6.5, heter at:

Myndighet til å avgi uttalelse i høringssaker om lovforslag, offentlige utredninger og om endring av nasjonal politikk, tilligger fylkestinget. Fylkesrådet kan likevel avgi uttalelse i slike saker når tidsfrister ikke muliggjør behandling i fylkestinget. Øvrige høringssaker av betydning for Nordland kan avgis av fylkesrådet.

Fylkesrådets innstilling til vedtak

1. Fylkesrådet i Nordland er positive til at Riksantikvaren nå utarbeider *Bevaringstrategi for landbrukets kulturmiljø*. Utkast til strategi er godt gjennomarbeidet og utdyper mange av utfordringene landbrukets kulturmiljøer står ovenfor.
2. Den kommende strategien må bli tydelig på de økonomiske virkemidlene som skal være tilgjengelig for å oppnå målene i strategien.
3. Under deltema 1 om bygninger i jordbruket bør sommerfjøsset løftes frem som en viktig bygning i den førindustrielle gården.

Bodø den 11.06.2024

Arne Ivar Mikalsen

fylkesråd for samfunn, kultur og miljø sign.

sign.

25.06.2024 Fylkesrådet

FRÅD-215/2024

Votering i Fylkesrådet

Enstemmig

Vedtak

Innstillingen enstemmig vedtatt